

DR. HÁGER TAMÁS*

Gondolatok a megalapozatlanságról és a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezésről

(Új jogintézmények a 2018. július 1-jén hatályba lépett büntetőeljárás törvényben)

1. Bevezetés

A magyar büntető eljárásjog az évtized végéhez közeledve fejlődése során jelentős állomáshoz érkezett. Az Országgyűlés 2017. június 13. napján fogadta el az új büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt (továbbiakban: Be.),¹ mely a 867. § rendelkezése szerint 2018. július 1-jén lépett hatályba. Az új törvény alapvetően megtartotta a magyar büntetőper meghatározó jogintézményeit, hasonlóan az 1998. évi XIX. törvényhez (a továbbiakban: korábbi Be.). Emellett azonban koncepcionális, érdemi változásokat is tapasztalhatunk. A reformok célja a törvény preambulumban is megfogalmazottak szerint többek között a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülésének biztosítása, a hatékony és észszerű határidőn belül lefolytatott büntetőeljárás megteremtése, szem előtt tartva az igazság megállapításának igényét is. A Be. hangsúlyosabbá teszi a terhelti beismerésnek a konzekvenciáit és törekszik az eljárási feladatok (különösen a vádlói és ítélkezési funkciók) fokozottabb elválasztására.² Az eljárás gyorsítását, a hatályon kívül helyezések számát csökkentő új jogintézmény lehet a hatályon kívül helyező másodfokú, illetve az ítéltáblai harmadfokú végzések

elleni fellebbezés lehetővé tétele.³ A tanulmányban elsősorban a másodfokú eljárásra koncentrálva, főként a megalapozatlanság miatt történő hatályon kívül helyezést elemezve teszek kísérletet az új jogintézmény bemutatására, megvilágítva a dogmatikai alapokat, az elméleti háttérrel és a gyakorlati kérdéseket. A tanulmány fő előzetes felvetése, hogy valóban alkalmas lehet-e és szükséges-e a kasszációs döntés érdemi része ellen a jogorvoslat biztosítása a hatályon kívül helyezések számának csökkentése érdekében. Az új törvény hatályba lépése óta még egy év sem telt el e sorok megírásáig, az alakuló ítélkezési gyakorlat idővel kijelöli az alapvető irányokat. Indokolt azonban már most vizsgálni az új jogorvoslati intézmény lényegét

és várható hatásait, figyelemmel arra is, hogy a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés alapján indult revíziós eljárásról már születtek iránymutató döntések.

2. A ki nem küszöbölhető megalapozatlanság és perjogi hatásai

A korábbi Be. még nem különböztette meg a teljes és részleges megalapozatlanságot. Az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésének volt viszont helye, ha olyan megalapozatlansági ok állt fenn, mely a fellebbezési eljárás perjogi eszközeivel⁴ nem volt kiküszöbölhető, és mindez a bűnösség megállapítását, vagy a büntetés kiszabását, illetve az intézkedés alkalmazását lényegesen befolyásolta.⁵ Ez rendszerint a jogirodalom és a bírói gyakorlat által már kimunkált teljes megalapozatlanságnál fordult elő, mely a tényállás megállapításának hiányát vagy a tényállás teljes felderítetlenségét jelenti.

A Be. a másodfokú eljárásban teljes megalapozatlanságnál⁶ kötelező módon írja elő a hatályon kívül helyezést a 610. §-ban. A teljes megalapozatlanság fel-

* Bíró, Debreceni Ítéltábla, PhD

¹ A törvényt 2017. június 26. napján hirdették ki.

² Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog Harmadik, Aktualizált Kiadás, Az új, 2017. évi büntetőeljárás törvény tankönyve*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2017, 44.

³ Be. 627. § (1) bekezdés, 628. § (3) bekezdés.

⁴ Korábbi Be. 352. §.

⁵ Korábbi Be. 376. § (1) bekezdés.

⁶ A Be. 592. § (1) bekezdés a) és b) pontja már külön nevesíti a teljes meg-

ismerése a bizonyítási anyag mélyreható ismeretét igényli és alapos bírói értékelést követel meg.

A hatálytalanítás következménye az, hogy az elsőfokú ítéletet *ex tunc* nem létezőnek kell tekinteni. Nagy Lajos gondolatai alapján ma is érvényesen leszögezhető, hogy fellebbezési rendszerünk nem az ún. „tisztá” kasszáció elvét követi, hanem a hatálytalanítás egyben alkalom, lehetőség az alsóbb fokú bíróságok irányítására, tájékoztatására.⁷ Következik ez abból is, hogy a hatályon kívül helyező végzésnek tartalmaznia kell a hatályon kívül helyezés okát és az elsőfokú bíróságnak az új eljárásra adott iránymutatását.

A hatályon kívül helyezés is a megalapozatlanság kiküszöbölésének eszköze, csak nem közvetlen módon a másodfokú eljárásban, hanem közvetett formában, kasszáció mellett új elsőfokú eljárás lefolytatása útján.⁸ A megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezést elsősorban a megalapozatlanság foka határozza meg. A teljes megalapozatlanság, amikor a bíróság egyáltalán nem állapított meg tényállást, vagy a tényállás egésze felderítetlen, a másodfokú eljárásban nem küszöbölhető ki, és kasszációhoz vezet.⁹ A tényállás megállapításának hiánya pedig bizonyosan nem orvosolható, ilyen esetben nincs más eljárásjogi eszköz, mint a hatályon kívül helyezés.¹⁰ Az elsőfokú bíróság minősül ténybírósnak, a másodfokú bíróság feladata a Be. szabályrendszerében sem lehet a ténymegállapítási jog és kötelelem teljes átvétele.

Még a korábbi Be. hatálya idején kialakított jogirodalmi álláspontok szerint a hatályon kívül helyezéshez vezető megalapozatlanság fő jellemzője, hogy az iratok tartalma alapján nincs lehetőség – az iratoknak megfelelően levont helyes ténybeli következtetéssel és a felvett bizonyítás útján – a megalapozatlanság kiküszöbölésére, ez pedig rendszerint a teljes megalapozatlanságnál fordul elő, amikor a bíróság nem állapított meg tényállást, vagy a tényállás döntő része nincs felderítve.¹¹

A megalapozatlanság gyakran az ítélet egésze tekintetében relatív, az adott bizonyítási eszközre nézve viszont abszolút eljárás szabálysértésből fakad. A relatív eljárás szabálysértések ugyanis a tényállást önmagában felderítetlenné tehetik. Megalapozatlanság miatt csak akkor kerülhetett sor a korábban hatályos eljárás törvény szerint az ítélet hatályon kívül helyezésére, ha a másodfokú bíróság a korábbi Be. 352. §-ban írt perjogi eszközökkel a megalapozatlanságot kiküszöbölni nem tudta, további feltétel volt, hogy a megalapozatlanságnak érinteni kellett a bün-

tető anyagi jogi főkérdések közül a bűnösség megállapítását és a büntetőjogi szankció alkalmazását. Amint Sódor kifejtette a kasszációról írt tanulmányában, a büntetőeljárás törvény „meglehetősen mostohán” bánik a megalapozottság kérdésével, mert a fogalmát nem határozza meg, és a megalapozatlansági okok felől csak áttételesen utal rá.¹² A szerző szerint az indoklási kötelezettség megsértése a ténymegállapító tevékenység hibáin kívül eső olyan perjogi hiba, melyet külön kell vizsgálni a megalapozottságtól.¹³ Sódor gondolatait osztom azzal, hogy a megalapozatlansági hibához gyakran más jellegű relatív eljárás szabálysértés vezet. Az indoklási kötelezettség hatályon kívül helyezést eredményező megszegését azonban határozottan el kell különíteni a megalapozatlanságtól, ami a hatályon kívül helyezés önálló törvényi oka a Be. 610. §-a alapján a Be. 592. § (1) bekezdésében szabályozott teljes megalapozatlanság esetén.¹⁴

A hatályon kívül helyezés ennek megfelelően egyrészt abból következik, hogy a másodfokú bíróság teljes megalapozatlansággal találkozik, melynek jellege miatt a tényhiba kiküszöbölésére nincs lehetőség. Másfelől a korábbi Be. normarendszerében kasszációt eredményezhetett azon eljárás helyzet is, ha a megalapozatlanság ugyan orvosolható lett volna, de ebben az esetben a vádlott terhére eltérő tényállás megállapítása vált volna szükségessé, mert a korábbi Be. 352. § (1) bekezdés b) pontja alapján, másodfokon csak a vádlott javára lehetett eltérő tényállást megállapítani. Minden más esetben a korábbi Be. szerint, azaz a vádlott terhére az eltérő tényállás megállapítása (nagyreformáció) kizárt volt.¹⁵ Az eltérő tényállás megállapításának korlátai a korábbi Be. alkalmazásánál a kasszáció vizsgálatokor mellőzhetetlenek voltak. Az eltérő tényállás fogalma csak látszatra tűnik egyszerűnek. Jogértelmezést igényel ugyanis, hogy pontosan mikor mondható ki, miszerint a másodfokú bíróság eltérő tényállást állapít meg, és mely esetekben van csupán a tényállás kiegészítéséről vagy helyesbítéséről szó (kisreformáció). Ez ugyanis nem mindig egyértelmű. Király szerint eltérő a tényállás, ha a múltban lezajlott vádbeli cselekmények, események leírásai oly mértékben eltérnek egymástól, hogy az egyik, illetve a másik ítéletben leírtak nem azonosak. Eltérő a tényállás ezért, ha például az egyik ítélet szerint a bűncselekmény megtörtént, a másik szerint nem, vagy ha a cselekményt a vádlott követte el, illetőleg nem.¹⁶

Farkas Ákos álláspontja szerint eltérő tényállás megállapításáról van szó azon esetben is, ha az elsőfokú

alapotlanságot. Az ítélet megalapozatlansága teljes, ha az elsőfokú bíróság nem állapított meg tényállást, vagy a tényállás teljes egészében felderítetlen.

⁷ Nagy Lajos: *Fellebbezés a büntetőperben*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1960, 258–259.

⁸ Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2001, 501.

⁹ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2012, 335.

¹⁰ Belovics Ervin: *A másodfokú bírósági eljárás. A harmadfokú bírósági eljárás*, In: Tóth Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjog*, HVG-ORAC, Budapest, 2013, 445.

¹¹ Király Tibor: *Büntetőeljárás jog 3. átdolgozott kiadás*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 499.

¹² A megalapozottság álláspontom szerint pozitív oldalról is definiálható, lényegi elemei: a törvényes bizonyítás, a vád keretei között a vád tárgyává tett cselekmény tekintetében a múltbeli események valóságnak megfelelő, helyes és hiánytalan megállapítása (a szerző).

¹³ Sódor István: *Kasszáció a magyar büntetőeljárás jogban. Gondolatok a büntetőeljárás törvény újradolgozásáról*, In: Vókó György (szerk.), *Tiszteletkötet Dr. Kovács Tamás 75. születésnapjára*, Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2015, 263–265.

¹⁴ Kúria Bhar.III.1.436/2018/8. [45].

¹⁵ Herke–Fenyvesi–Tremmel: *i. m.* 336.

¹⁶ Király: *i. m.* 483.

bíróság megállapította, hogy a vádlott az elkövetéskor beszámítható volt, ezzel szemben a másodfokú bíróság a vádlottat beszámíthatatlannak nyilvánítva felmenti.¹⁷ A tényállások ilyen kardinális eltérése rendszerint nem hoz létre bonyolult eljárásjogi helyzetet.

Megalapozatlanság esetén a kiegészítés, helyesbítés csak a meglévő tényállásba illeszkedő ténymegállapítást eredményezhet, attól eltérőt nem. A korábbi Be. alkalmazásakor következésképpen főszabályként, ha a tényállás megalapozatlansága ezen az úton kiküszöbölhetetlen volt, akkor ez szükségszerűen hatályon kívül helyezést eredményezett.¹⁸ Ez alól kivétel volt, ha a bíróság a vádlott javára döntött, azaz ha a vádlottat felmentette, vagy az eljárást megszüntetette, mert ekkor nem érvényesült a perjogi főszabály.

Az eltérő tényállás fogalma, lényegi elemei a Be. normarendszerében is hangsúlyosak azzal, miszerint az eltérő tényállás megállapításának alapvető feltétele, hogy maga a tényállás megalapozatlan legyen.¹⁹ Különösen a harmadfokú eljárásban bír nagy jelentőséggel a tényállás módosításának terjedelme, mert a Be. 619. § (3) bekezdéséből következően a törvény a másodfokú eljárástól eltérően nem teszi lehetővé az eltérő tényállás megállapítását egyik irányban sem. Azaz a másodfokú ítéletől eltérő tényállás alapján a harmadfokú bíróság a felmentett vádlottat nem ítélteti el, de fel sem mentheti az elítéltet.

*A Be. a másodfokú eljárásban érdemi változást hozott a vádlott terhére történő ténybeli nagyreformáció bevezetésével.*²⁰

A másodfokú eljárásban a vádlott terhére a nagyreformáció bevezetésének indokoltsága kapcsán egyetérték Hegedűs István álláspontjával, miszerint az lenne célszerű, hogy a másodfokú bíróság a vádlott terhére bizonyítás felvételét követően állapíthasson meg eltérő tényállást és mondassa ki az első fokon felmentett vádlott bűnösségét. Kétségtelen, hogy ezzel a másodfokú bíróság is részben ténybíróvá válik, azonban a harmadfokú eljárás megfelelő garanciát jelent a tévedések elhárítására.²¹

A Be. kodifikációja megteremtve a vádlott terhére a másodfokú eljárásban a ténybeli nagyreformációt – Hegedűs érveitől részben eltérve, szélesebb perjogi úton – lehetőséget nyújt a másodfokú bíróságnak, hogy az ügyiratok tartalma, ténybeli következtetés vagy az ügyész által indítványozott bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállás megállapításával az elsőfokú bíróság által felmentett vádlott bűnösségét állapítsa meg.²² A másodfokú eljárásra nézve a tényálláshoz kötöttség szabályának e kardinális megváltoztatása az egyik leghangsúlyosabb módosítás a büntetőeljárás jogorvos-

lati rendszerében, mely hosszú évtizedek jogalkotását és bírói gyakorlatát írja át a társadalmi elvárásoknak és az eljárás gyorsításával kapcsolatos igényeknek megfelelően. Kétségtelen, hogy ezáltal megszűnik az elsőfokú bíróság kizárólagos ténybírói jellege, és a másodfokú bíróság is ténybírói szerepet kap. A nagyreformáció hozta ténybírói jellegváltozás azonban nem sérti a perbeli főszemélyek jogait, mert a harmadfokú eljárás garantálja a törvénysértések, bírói tévedések elhárítását, bár az kérdéses, hogy a vádlott terhére való döntésnél a közvetlenség elve nem szenved-e sérelmet akkor, amikor csupán iratok tartalma és ténybeli következtetés útján történik az immár lehetővé váló felülmérlegelés és eltérő ténymegállapítás.

Hatályon kívül helyezés és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása esetén igen fontos a hatályon kívül helyező végzés indokolása, mely speciális az affirmatórius vagy reformációs határozatokhoz képest, mert a Be. 611. § (1) bekezdés előírása szerint tartalmazza a hatályon kívül helyezés okát, továbbá a másodfokú bíróságnak a megismételt eljárásra vonatkozó iránymutatását.²³ Az iránymutatás célja, hogy elkerülhető legyen az ismételt hatályon kívül helyezés. A másodfokú bíróság ennek megfelelően előírhatja, hogy az elsőfokú bíróság milyen bizonyítást végezzen el, milyen körben folytassa le a bizonyítási eljárást, hogy a közvetett kiküszöbölés során a megalapozatlanság bizonyosan elháruljon, és ne kelljen az ítéletet ismét hatályon kívül helyezni. A másodfokú bíróságnak a bizonyítás hatókörére adott útmutatása köti az elsőfokú bíróságot. Perrendszerűen ezért nem értékelheti át, nem szűkítheti a másodfokú bíróság által előírt bizonyítást. Ha így jár el, ítélete nem lesz feltétlen megalapozatlan, mert változhat a bizonyítási anyag (pl. a vádlott beismerő vallomást tehet, a tanú érdemben módosíthatja a vallomását), de a másodfokú bíróság iránymutatásának figyelmen kívül hagyása relatív eljárási szabálysértés, és magában hordja annak a veszélyét, hogy az ítélet újból megalapozatlan lesz.

A Kúria által a bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatával kapcsolatban a korábbi Be. hatálya alatt 2012-ben végzett vizsgálatokat követően felmerült az igény a felsőbbbírói jogalkalmazás részéről a büntetőeljárás törvény olyan módosítása iránt, mely alkalmas lehet a hatályon kívül helyezések számának csökkentésére. Az összefoglaló vélemény szerint ennek egyik eszköze lehet a hatályon kívül helyezési okok szűkítése, az indokolási kötelezettség megszegésében megnyilvánuló feltétlen hatályon kívül helyezési ok megszüntetése, valamint a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezésről szóló végzés ellen a fellebbezés lehetőségének megteremtése, melynek elbírálása valamennyi alsóbb bírói fórum döntése esetén a Kúria hatáskörébe tartozna. A hatályon kívül helyezés alaptalansága esetén a Kúria utasíthatná a hatályon kívül helyezésről döntő bíróságot az eljárás lefolyta-

¹⁷ Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás*, Budapest, CompLex Kiadó, 2007, 375.

¹⁸ Kúria Bt.III.1604/2015/4. 15. oldal 4. bekezdés.

¹⁹ BJD 8349., Kúria Bhar.III.1.201/2018/10. [52].

²⁰ Be. 593. § (1) bekezdés c) pont.

²¹ Hegedűs István: *Az eltérő tényállás megállapíthatósága a másodfokú eljárásban*, In: Dr. Maráz Vilmosné Emlékkönyv, Szeged, Szegedi Ítéletábrla, 2013, 51–53.

²² Be. 593. § (1) bekezdés c) pont.

²³ Király: *i. m.* 499.

tására, mely határozatban adott iránymutatás kötelező lenne.²⁴

A Be. kodifikáció e körben alapvetően figyelembe vette a legfőbb bírói fórum javaslatát, mert megteremtette a másodfokú és az ítéletábrai szinten hozott harmadfokú – a felülbírált ítélet tekintetében hozott – kasszációs végzés érdemi (megsemmisítő és új eljárásra utasító) rendelkezései ellen a perorvoslati jogot.

A Kúria által felvetettektől eltérően azonban nem minden ilyen fellebbezést a Kúria bírál el, a törvény ugyanis a törvényszék végzése elleni fellebbezés felülbírálatára az ítéletábrát, a táblabíróság végzése elleni perorvoslat elbírálására pedig a Kúriát hatalmazza fel.²⁵ Emellett a megalapozatlanságból eredő hatályon kívül helyezésen kívül az eljárási szabálysértésből eredő megsemmisítő döntés is támadható.

Álláspontom szerint a hatályon kívül helyezések számának csökkentéséhez nem volt feltétlen szükséges a perorvoslati rendszer ilyen jelentős átalakítása. Indokolt volt viszont valóban az abszolút hatályon kívül helyezési okok szűkítése, valamint a másodfokú bíróságnak a korábbi szabályozáshoz képest szélesebb körű revíziós jogkör biztosítása, gondolhatunk itt a vádlott terhére történő eltérő tényállás megállapítására, mely nem jár a garanciális jogok sérelmével, figyelemmel a másodfellebbezés lehetőségére. A szélesebb körű másodfokú revíziós jogkör kulcsfontosságú kérdése lehet a hatályon kívül helyezések visszaszorításának.

A hatályon kívül helyező végzés ellen a fellebbezési jog megnyitása ugyanakkor a bírói meggyőződésre, a bíró független ítélkező tevékenységére negatív módon hathat.²⁶ Nem biztos az sem, hogy az időszzerűségi mutatókat javítja, mert a hatályon kívül helyezés miatt indult jogorvoslati eljárás főként a még mindig leterhelt központi bírósági régióban (még a soronkívülisége ellenére is) és a másodfokú végzés megsemmisítése esetén a megismételt másodfokú eljárás együttevőve akár annyi időt vehet igénybe, mint a megismételt elsőfokú eljárás.

A hatályon kívül helyezések csekély számát a büntetőügyekben a statisztikai adatok is megerősítik. A Debreceni Ítéletábrán a 2014. január 1-jétől 2016. június 30-ig befejezett másodfokú és harmadfokú peres és peren kívüli ügyeket érintve folyt vizsgálat a hatályon kívül helyezések számáról. A vizsgálat adatai azt mutatják, hogy e régióban (a Debreceni Ítéletábra illetékességi területén) az összes befejezett *másodfokú peres* büntetőügyben a vizsgált időszakban a hatályon kívül helyezések száma egyik évben sem érte el a 10%-ot.²⁷ A debreceni régió statisztikája az egész országra

nézve értelemszerűen nem reprezentatív, de a vizsgált perjogi kérdés elemzésénél lényeges fokmérő. Látható, hogy nincs olyan sok hatályon kívül helyezés a másodfokú eljárásban, mely megfelelő, kétségbevonhatatlan indokot adott a kasszációs végzés elleni jogorvoslat bevezetésére, ezért az új törvényi szabályozás e tekintetben átgondolandó a jövőben.

Az elmúlt években a hatályon kívül helyező végzések számát csökkentette a Kúria iránymutató ítélkezési tevékenysége is. A korábbi Be. hatálya idején a Kúria a 2/2015. Büntető jogegységi határozatban megállapította, hogy a másodfokú bíróság elsőfokú határozatot hatályon kívül helyező és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasító végzése alaki jogerővel bír, ekként ellene a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében jogorvoslatot²⁸ jelenthet be. A rendkívüli jogorvoslati eljárásban a Kúria vizsgálta a hatályon kívül helyezés indokoltságát, és vizsgálata kiterjedt a másodfokú bíróság iránymutatására is. E rendkívüli jogorvoslati eljárásban kizárólag törvénysértést állapíthatott meg – azaz csupán deklarált érdemi jogkövetkezmények nélkül –, ezért ha egy megismételt eljárást törvénysértően rendeltek el, azt akkor is le kellett folytatni, ezért az új büntetőeljárás kódex már lehetővé teszi az érdemi jogkövetkezménnyel járó közvetlen (rendes) jogorvoslatot.²⁹

A Kúria a jogegységi határozatot követően több – részben kiemelt tárgyi súlyú, és az országos közvéleményt is foglalkoztató – ügyben állapította meg a hatályon kívül helyezés törvénysértő voltát.³⁰ A határozatokban részletesen foglalkozott a megalapozatlanság okaival és az elhárítási lehetőségeikkel. A végzések indokolásából egyértelműen nyomon követhető, hogy a részleges megalapozatlanság kiküszöbölése nem csak joga, hanem kötelessége is a másodfokú bíróságnak.

A Be. alkalmazása során már nincs szükség (és lehetőség sem) rendkívüli jogorvoslatra. Az idézettek és a következőkben részletezettek alapján ilyen határozat rendes perorvoslattal támadható, s a jogorvoslat most már nem a legfőbb ügyészt illeti meg, hanem az ügyben eljáró ügyészséget, a vádlottat és a védőt.

²⁴ Kúria Büntető Kollégiuma Joggyakorlat-elemző Csoport 2012.El. II.E.1/6.: *A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, Büntetőügyek, 2012*, 49. <http://www.lb.hu/hu/joggyakorlat-elemzo-csoportok-osszefoglaloletoltés>: 2018. január 6.)

²⁵ Be. 627. §, 628. §.

²⁶ Lásd Elek Balázs: *A bírói meggyőződés és a megalapozott tényállás összefüggései*, Jura, 2014/1, 40–55.

²⁷ Dr. Balla Lajos: *Hatályon kívül helyezés a 2014–2016. közötti időszakban*, Debrecen, A Debreceni Ítéletábra Elnöke 2016.El.XIII.B.29.

²⁸ A korábbi Be. 431. §-a szerint a legfőbb ügyész a bíróság törvénysértő és jogerős határozata ellen a Kúriánál a törvényesség érdekében jogorvoslatot jelenthet be, feltéve, hogy a jogerős határozat más jogorvoslattal nem támadható meg.

²⁹ A Be. miniszteri indokolása (továbbiakban: indokolás) – 626. §.

³⁰ Kúria Bt.III.1.503/2015/9., Bt.III.1.505/2015/6., Bt.III.1.604/2015/4., Bt.II.470/2016/9.

3. A hatályon kívül helyező végzés kasszációs és új eljárásra utasító rendelkezése elleni fellebbezés alapján indult jogorvoslati eljárás

3.1. A fellebbezési jog és a fellebbezésre jogosultak

A korábbi Be. rendelkezései szerint a hatályon kívül helyező végzés megsemmisítő és új eljárás lefolytatására utasító rendelkezése ellen fellebbezésnek nem volt helye. A másodfokú és a harmadfokú kasszációs határozat a kihirdetésével alaki jogerőre emelkedett.³¹ A végzésnek csak a kényszerintézkedések elrendelésével, fenntartásával kapcsolatos rendelkezése volt támadható jogorvoslattal.

A Be. – szakítva a magyar büntető perjog hagyományával – koncepcionális változást hozott, mert a már idézettek szerint a Tizenhetedik részében a 627. § (1) bekezdésében megteremtette a fellebbezés lehetőségét a vádlott, az ügyész, valamint vádlotti hozzájárulás nélkül is a védő részére a másodfokon hozott, valamint az ítéletábra harmadfokú – ítéletet – hatályon kívül helyező és az eljárt bíróságot (harmadfokon akár az elsőfokú és másodfokú bíróságokat) új eljárásra utasító végzés érdemi része, azaz a megsemmisítő és az új eljárásra utasító rendelkezései ellen is. Annyi megkötést viszont előír, miszerint nem jogosult a fellebbezésre az, aki az ítélet hatályon kívül helyezése és a bíróság új eljárásra utasítása érdekében jelentett be fellebbezést, ha a hatályon kívül helyezésre a fellebbezésben foglalt okból került sor.³² Lényeges szabály, hogyha a másodfokú és a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése egy bűncselekmény több vádlottját érinti, bármely jogosult által bejelentett fellebbezés valamennyi vádlott tekintetében felfüggeszti a hatályon kívül helyező végzés végrehajthatóságát.³³ E rendelkezésnek garanciális oka van, mely minden terhelte nézve biztosítja a védelem jogának megfelelő érvényesülését.³⁴

A törvényi rendelkezésből kitűnően nem minden

³¹ A Be. 460. § (1) bekezdés értelmében e határozat véglegessé válik, azaz nem változtatható meg. A törvény így az alaki jogerő egyik hatását jogszabályi szinten rendezte, eleget téve a jogirodalom által sürgetett változtatásnak. Lásd Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012, 1–313., továbbá Elek Balázs: *A jogerő újraszabályozása a készülő büntetőeljárás törvényben*, Fundamentum, 2016, 2–4, 77–83.

³² Be. 627. § (1) bekezdés, (3) bekezdés a)–c) pont, (4) bekezdés.

³³ Be. 627. § (5) bekezdés.

³⁴ Kónya István: *A másodfokú és a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása*. In: Belovics Ervin – Erdei Árpád (szerk.), *A büntetőeljárás törvény magyarázata*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2018, 763.

kasszációs, csak az új eljárás lefolytatására utasító megsemmisítő döntés támadható perorvoslattal.³⁵ Ugyanakkor a másodfokú eljárásban a hatályon kívül helyezés mellett az eljárást megszüntető végzés – ha ellentétes döntést tartalmaz az elsőfokú ítélethez képest – másodfellebbezési okként megnyitja a harmadfokú eljárás lehetőségét.³⁶ E körben jegyzem meg, hogy a Be. 615. § (1) bekezdése véleményem szerint annyiban pontatlan, miszerint az ellentétes döntésnél kizárólag a másodfokú ítélet elleni fellebbezési jogát rögzíti, mert az ellentétes döntés megjelenhet eljárást megszüntető ügydöntő és nem ügydöntő másodfokú végzésben is.³⁷

A Be. 627. § (1) bekezdésének egyértelmű a rendelkezése: kizárólag ítéletet hatályon kívül helyező végzés ellen van helye fellebbezésnek a törvényi előfeltételek fennállása esetén. A törvényi szabályozás szigorú tárgyi korlátot állít, ugyanis csak meghatározott határozat, az ítélet hatályon kívül helyezése ellen nyílik meg a jogorvoslat lehetősége. A törvény kifejezett rendelkezése alapján, eltérő rendelkezés hiányában viszont más határozat (azaz nem ítélet) tekintetében a Tizenhetedik Rész szerinti jogorvoslat nem vehető igénybe.³⁸ Ítélet alatt a vádról döntő ügydöntő ítéletet értendő, azaz – oszttva Márki Zoltán érveit – a bűnösséget megállapító elsőfokú ítélet (Be. 564. §), a felmentő elsőfokú ítélet (566. §), a másodfokú bíróság ítélete [604. § (2) bekezdés], és a harmadfokú ítélet (624. §).³⁹ Nem tartozik azonban e körbe a Be. 839. § (5) bekezdésében meghatározott, különleges eljárásban hozott, nem a vádról döntő, ezért nem ügydöntő jellegű összbüntetésbe foglalást kimondó ítélet, melynek hatályon kívül helyezéséről szóló végzés ellen ezért jogorvoslatnak nincs helye.

Milyen esetekben támadható a hatályon kívül helyező végzés érdemi rendelkezése? Egyrészt ha a hatályon kívül helyezés abszolút eljárási szabálysértés miatt történt.⁴⁰ A második esetkör, ha súlyos, de abszolútnak nem tekinthető, elsősorban a bizonyítás

³⁵ Belovics-Tóth: *i. m.* 513.

³⁶ Be. 615. § (1) bekezdés b) pont.

³⁷ Be. 576. § (1), (2) bekezdés, 607. § (1) bekezdés.

³⁸ Márki Zoltán: *Tizenhetedik Rész. A másodfokú és a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása*. In: Belegi József (szerk.), *Büntető Eljárásjogi Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik Kiadás II. kötet*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2018, 1280. Lásd még: Debreceni Ítéletábra Hkf. IV.660/2018/4.

³⁹ Polt Péter (főszerk.), *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, Elek Balázs: *A LXXXIV. Fejezet*, 1254–1261.

⁴⁰ Be. 627. § (1) bekezdés a) pont. A 608. § (1) bekezdése szerint a másodfokú bíróság nem ügydöntő végzésével hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha

- a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, vagy a tárgyalás a tanács tagjai nem voltak mindvégig jelen,
- az ítélet meghozatalában a törvény szerint kizárt bíró vett részt,
- a bíróság a hatáskörét túllépte, katonai büntetőeljárásra vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyet bírált el,
- a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek a jelenléte a törvény értelmében kötelező,
- a bíróság az 567. § (1) bekezdés a)–b) és d)–e) pontjában, valamint (2) bekezdésében meghatározott valamely ok törvénytört megállapítása miatt az eljárást megszüntette,
- az elsőfokú ítélet indokolása a rendelkező résszel teljes mértékben ellentétes.

törvényességét és a perbeli főszemélyek jogait érintő eljárési szabálysértésre került sor.⁴¹ Az abszolút eljárési szabálysértések felismerése általában nem okoz perjogi problémát, de a tévedés lehetősége e körben is fennáll, a relatív hibák megítélése azonban már gondos jogértelmezést igényel.

Fellebbezési ok továbbá, ha teljes megalapozatlanság valósul meg a Be. 592. § (1) bekezdés szerint,⁴² mely a tényállás megállapításának teljes hiányát, vagy az ítélet teljes felderítetlenségét jelenti, ami a gyakorlatban viszonylag ritka, a tényállás megállapításának hiánya elsősorban felmentő ítéleteknél merül fel. Végül speciális fellebbezési ok, ha a harmadfokú bíróság a másodfokú bíróság ítéletét azért helyezi hatályon kívül, mert a megalapozatlanságot kiküszöbölni nem tudja.⁴³ A Be. szerint kivételesen a részleges megalapozatlanság esetén is sor kerülhet hatályon kívül helyezésre, de csak a harmadfokú eljárásban. Ennek oka, hogy a harmadfokú eljárásban bizonyításnak nincs helye, és a felderítetlenségben megnyilvánuló megalapozatlanság általában csak bizonyítás felvételével orvosolható, továbbá a harmadfokú eljárásban eltérő tényállás nem állapítható meg.⁴⁴

A hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés lehetőségei a törvényben szigorúan meghatározottak, azok köre nem bővíthető. A távollétes eljárásban, ha a vádlott felkutatására tett intézkedések a harmadfokú eljárásban vezettek eredményre, a harmadfokú bíróságnak a Be. 752. § (2) bekezdése alapján a másodfokú ítéletet hatályon kívül helyező és a másodfokú bíróságot új eljárásra utasító végzése ellen a fellebbezés a törvény szerint kizárt, ezért az ilyen jogorvoslat elutasításának van helye.⁴⁵

A már hivatkozottak szerint a hatályon kívül helyező

végzés ellen az ügyészség, a vádlott és a védő (a vádlott hozzájárulása nélkül is) jelenthet be fellebbezést. A fellebbezésre jogosultak köre szűkebb az általános szabályokhoz képest, mert kizárólag a per főszemélyei élhetnek jogorvoslattal, a vádlott örökösét, a magánfelet vagy a vagyoni érdekeltet a Be. 581. §-tól eltérően e perorvoslati jog nem illeti meg, mint ahogy a vádlott házastársát vagy élettársát sem a kényszergyógykezeléssel kapcsolatos döntés tekintetében.⁴⁶ A vád és a védelem is csak akkor fellebbezhet, ha nem indítványának megfelelően született meg a hatályon kívül helyező végzés.⁴⁷ E korlátozás elvi alapja, hogyha az indítvány szerinti kasszációs döntés születik, az egyébként fellebbezésre jogosultnak észszerű indoka nem lehet a fellebbezésre, ilyen jogorvoslat csak rendeltetésellenes, az eljárást elhúzó perviteli magatartást jelenthetne.

3.2. A fellebbezés elintézése

A Be. szerint a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés elbírálása iránti eljárásban a harmadfokú bírósági eljárásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.⁴⁸ Ennek a fő oka, miszerint a harmadfokú eljárásban jóval korlátozottabb felülvizsgálat érvényesül, mint a másodfokú eljárásban és a hatályon kívül helyező határozat esetében arról kell dönteni, hogy helytállóak voltak-e a hatályon kívül helyező végzés indokai.⁴⁹

A törvény a fellebbezés elintézését az ítéletábra hatáskörébe utalja a törvényszék hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés esetén, a Kúria pedig az ítéletábra hatályon kívül helyező végzése elleni jogorvoslatot bírálja el.⁵⁰ E körben megjegyzendő, hogy a Kúria rendes jogorvoslati eljárásban hozott határozatai ellen a korábbi törvény szerint sem volt lehetőség fellebbezést benyújtani. Ennek elvi indoka a Kúria sajátos közjogi státusza, határozata ugyanis a rendes jogorvoslati eljárásban vagy jogerőhatállyal, vagy véglegességgel bír.

A Be. kizárja a hatályon kívül helyező végzés tekintetében a fellebbezés visszavonásának lehetőségét.⁵¹ Ez különös szabály az általános normákhoz képest, mert főszabályként a jogosult visszavonhatja perorvoslatát. A rendelkezés elvi indoka nem vitásan az eljárás gyorsítása, az indokolatlan hatályon kívül helyezések visszaszorítása.

A törvény alapvetően az általános hatásköri szabályokhoz igazodik, és a bírósági eljárás formájaként a tanácsulást határozza meg tekintet nélkül arra, hogy

⁴¹ Be. 627. § (1) bekezdés b) pont. A 609. § (1) bekezdés értelmében a másodfokú bíróság nem ügydöntő végzésével hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a 607. § (1) bekezdésében, valamint a 608. § (1) bekezdésében fel nem sorolt, és a másodfokú eljárásban nem orvosolható olyan eljárési szabálysértés történt, amely lényeges hatással volt az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére, a büntetés kiszabására, illetve az intézkedés alkalmazására.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eljárési szabálysértésnek minősül különösen, ha

a) a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezéseket a vádemelés után megsértették,

b) a büntetőeljárásban részt vevő személyek a vádemelés után a törvényes jogukat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlásában őket korlátozták,

c) a tárgyalásról a nyilvánosságot törvényes ok nélkül kizárták,

d) a bűnösség megállapítása, a felmentés, az eljárás megszüntetése, a cselekmény Btk. szerinti minősítése vagy a büntetés kiszabása, illetve az intézkedés alkalmazása tekintetében az elsőfokú bíróság az indokolási kötelezettségének nem vagy csak részben tett eleget,

e) az elsőfokú bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az 504. § (2) bekezdésében meghatározott feltételek hiányában fogadta el.

⁴² Be. 627. § (1) bekezdés c) pont.

⁴³ Be. 627. § (1) bekezdés d) pont. Lásd még 625. § (4) bekezdés.

E körben megjegyzendő, hogy a kodifikáció során az Be. első munkaanyaga szűkebb körben engedte volna meg a fellebbezést, mert csak súlyos relatív eljárési szabálysértések és a teljes megalapozatlanság miatt lehetett volna támadni a másodfokú és harmadfokú kasszációt [munkaanyag: 669. § (1) bekezdés a) és b) pont]. Ezzel szemben az elfogadott törvény a feltétlen eljárési hibák, és a harmadfokú eljárásban részleges, ki nem küszöbölhető megalapozatlanság miatt is lehetőséget teremt a perorvoslatra.

⁴⁴ Lásd Be. 619. § (3) bekezdés.

⁴⁵ Kúria Bhar.I.506/2018.

⁴⁶ Be. 581. §, Be. 616. §.

⁴⁷ Be. 627. § (4) bekezdés.

⁴⁸ Be. 626. §: A másodfokú és a harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezés elbírálása iránti eljárásban a harmadfokú bírósági eljárásra vonatkozó rendelkezéseket az e Részben (XVII. Rész) foglalt eltérésekkel kell értelemszerűen alkalmazni.

⁴⁹ Kónya: *i. m.* 761.

⁵⁰ Be. 628. § (1) bekezdés a)–b) pont.

⁵¹ Be. 628. § (2) bekezdés.

milyen szintű bíróság az, amely eljár.⁵² Mindez szintén a tárgyalat jogorvoslati eljárás gyorsítását célozza.

A már idézettek szerint a Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának tevékenysége nyomán⁵³ a jogalkotó az ítéletet hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezési jogot általánossá tette. Az új kódex alapfelfogása, hogy a hatályon kívül helyező végzés további jogorvoslattal való támadhatósága akkor felel meg a tisztességes eljáráshoz való jognak, hogy ha arra nem csak kizárólag a legfőbb ügyésznek van joga. E jogintézmény számos eredményt hozhat, többek között amiatt, hogy az egyetlen vissza nem vonható jogorvoslat a büntetőperben.

A másod- és harmadfokú hatályon kívül helyező és új eljárásra utasító végzések elleni fellebbezés jog akkor joghatályos, ha a kasszáció ügydöntő bűnösséget megállapító vagy felmentő ítéletet érint. Nem ügydöntő határozat hatályon kívül helyezésekor fellebbezésnek a már idézettek szerint a Be. alapján sincs helye.

Az eljárás gyorsítását szolgáló szabály, hogy a fellebbezés elbírálására a tanácsulást egy hónapon belül ki kell tűzni a legközelebbi határnapra.⁵⁴ Az előírt rövid határidő is világosan jelzi, hogy a revízió során nem az iratok teljes körű, mélyreható vizsgálatáról esik szó, hanem a végzésben foglalt érvek alaposságának felülbírálatára kerül sor. A végzés elleni fellebbezés elbírálása ugyanis valójában nem ügy-, nem irat-, hanem túlnyomórészt ún. határozatvizsgálat.⁵⁵

Ha relatív eljárási szabálysértésen alapul a hatályon kívül helyezés, akkor a jogorvoslati eljárásban azt kell mérlegelni, hogy az lényegesen befolyásolta-e a döntést. Miként a Kúria is rámutatott, ez egy speciális, korlátozott jellegű felülbírálat, mert kifejezetten annak kontrolljára irányul, hogy a kasszáció alapos volt-e vagy sem.⁵⁶

Ficsór Gabriella is kiemelte, hogy az új eljárási kódex a büntetőeljárás gyorsítását és egyszerűsítését kívánja elősegíteni, emellett egy időtálló büntetőeljárási rendszer megteremtésére törekszik,⁵⁷ ennek garanciája az is, hogy a hatályon kívül helyező végzés ellen benyújtott fellebbezés miatt ne húzódjon el még inkább az eljárás. Ennek érdekében az új törvény soron kívüli eljárást ír elő és a már idézettek szerint a tanácsulást, amelyen a fellebbezés elbírálására kerül sor, az ügy beérkezésétől számított egy hónapon belül, a lehető legközelebbi határnapra kell kitűzni.

A felülbírálatot végző bíróság a korlátozott jellegű revízió során a tanácsuláson az iratok alapján vizsgálja a hatályon kívül helyezés alaposságát, a harmadfokú eljárás szabályainak alkalmazása folytán bizonyításnak nincs helye [Be. 619. § (2) bekezdés, 626. §].

A fellebbezést elbíráló bíróság a fellebbezés tárgyában nem ügydöntő végzéssel határoz.⁵⁸

Amennyiben a felülbírálatot végző bíróság a hatályon kívül helyezés alaposága vagy alaptalansága kérdésében érdemi döntést hozott, határozata ellen a Be. 629. § (4) bekezdése értelmében nincs helye fellebbezésnek. Ez a rendelkezés is végső soron az eljárás gyorsítását célozza. A Be. 614. § (1) bekezdés rendelkezése kapcsán fontos felhívni a figyelmet arra, hogy minden egyéb, a fellebbezést elbíráló ítéletábra által meghozott, a törvény általános szabályai szerint jogorvoslattal támadható „ún. közbenső” határozat ellen van mód jogorvoslattal élni. Kivétel a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés elutasításáról szóló végzés, mely ellen a törvény a jogorvoslatot kizárja.⁵⁹

3.3. A felülbírálat során hozható határozatok

Fontos perjogi kérdés, hogy milyen döntést hozhat a jogorvoslatról döntő bíróság. A fellebbezést elbíráló bíróság a megtámadott hatályon kívül helyező végzést helybenhagyja, hatályon kívül helyezi és a másodfokú vagy harmadfokú bíróságot a másodfokú vagy harmadfokú eljárás lefolytatására vagy új eljárásra utasítja.⁶⁰ Az általános szabályoktól eltérően reformációs lehetőség nincs, vagy afirmatórius vagy kasszációs jellegű a döntés. A jogintézmény jellegéből adódóan megváltoztatásra nincs lehetőség. Ezt a bíróság már konkrét eseti döntésben is kifejtette, amikor állást foglalt a fellebbviteli főügyészség részbeni megváltoztatást célzó indítványáról, kiemelve, hogy reformációs határozat a vizsgált eljárásban nem hozható.⁶¹

A bíróság a Be. 630. § (1) bekezdése alkalmazásával helybenhagyja a hatályon kívül helyező végzést két konjunktív feltétel bekövetkezése esetén: egyrészt törvényes okból került sor a hatályon kívül helyezésre, másfelől a hatályon kívül helyezésről döntő bíróság az eljárásában nem vét abszolút eljárási szabálysértést [Be. 608. § (1) bekezdés]. Ebben az esetben a fellebbezés alaptalan, amely azt jelenti, hogy az ok, melyre a jogorvoslatot alapítják, nem létezik, vagy nem állapítható meg.⁶² E perjogi helyzetben a bíróság megállapítja, hogy a hatályon kívül helyezés elkerülhetetlenül szükséges volt.⁶³ A törvényes ok pedig azt jelenti, hogy a hatályon kívül helyezésre a Be. 608–610. §-aiban, illetőleg a harmadfokú eljárásban a Be. 625. § (4) bekezdésében jelölt törvényi előfeltételek megvalósulása miatt került sor. A felülbírálatot végző bíróságnak ennek megfelelően vizsgálnia kell, hogy történt-e abszolút vagy súlyos relatív perjogi hiba, valamint a másodfokú eljárásban valóban fennállt-e teljes megalapozat-

⁵² Indokolás – 626. §.

⁵³ Lásd 25. lábjegyzet.

⁵⁴ Be. 629. §.

⁵⁵ Kúria Bhar.III.1.436/2018/8. [36].

⁵⁶ Lásd 54. lábjegyzet.

⁵⁷ Ficsór Gabriella: *A készülő új büntetőeljárási kódex margójára*, Büntetőjogi Szemle, 2015/1–2., 26. http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2015/09/BJSZ_20151_2_FicsorG.pdf (letöltés: 2018. február 18).

⁵⁸ Be. 629. § (3) bekezdés.

⁵⁹ Be. 629. § (4) bekezdés. Lásd még Kónya: *i. m.* 765.

⁶⁰ Be. 629. § (2) bekezdés a)–b) pont.

⁶¹ Debreceni Ítéletábra Hkf.IV.660/2018/4.

⁶² Király: *i. m.* 491.

⁶³ Kónya: *i. m.* 765.

lanság, vagy a harmadfokú eljárásban teljes, illetve ki nem küszöbölhető részleges megalapozatlanság.

A fellebbezést elbíráló bíróság a hatályon kívül helyező végzést hatályon kívül helyezi, és a másodfokú vagy a harmadfokú bíróságot a másodfokú vagy a harmadfokú eljárás lefolytatására utasítja, ha a másodfokú vagy a harmadfokú bíróság az eljárási törvény szabályainak megsértésével, vagy indokolatlanul rendelkezett az ítélet hatályon kívül helyezéséről [Be. 630. § (2) bekezdés]. A hatályon kívül helyezés ebben az esetben indokolatlan, azaz a törvényi előfeltételei (abszolút, vagy súlyos relatív perjogi hiba, teljes megalapozatlanság, harmadfokú eljárásban nem orvosolható részleges megalapozatlanság) nem állnak fenn.⁶⁴ A revíziót végző felsőbb bíróság döntése nyomán ekkor a korábban eljáró fellebbezési bíróságnak érdemi döntést kell hoznia, azaz ügydöntő határozattal rendelkezni az általa felülbírált határozat helybenhagyásáról vagy megváltoztatásáról. A Kúria egyik, a hatályon kívül helyezést indokolatlannak tartó döntésében kifejtette, hogy részleges ténybeli megalapozatlanság esetén a fellebbezést elbíráló másodfokú bíróságnak kötelessége annak kiküszöbölése akkor is, ha az az első fokon felmentett vádlott bűnösségének megállapításához vezet, és nincs lehetőség ebből az okból eljárási szabálysértésre hivatkozással az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére, és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítására.⁶⁵

A kasszációs döntésről szóló végzés elleni fellebbezésről döntő bíróság a fellebbezéssel támadott határozatot hatályon kívül helyezi és a határozatot hozó bíróságot új eljárásra utasítja a Be. 627. § (2) bekezdésében meghatározott esetben, azaz ha a felülbírálat alá vont fellebbezési eljárásban került sor a Be. 608. § (1) bekezdésében meghatározott feltétlen eljárási szabálysértésre.⁶⁶ Ekkor a fellebbezést elbíráló bíróság a hatályon kívül helyezés indokoltságát érdemben nem vizsgálja, mert azt a súlyos perjogi hiba kizárja és kasszáció mellett új eljárás lefolytatását kell elrendelni.

A hatályon kívül helyező végzés indokolása tartalmazza a hatályon kívül helyezés okát, továbbá a fellebbezést elbíráló bíróságnak a megismételt eljárásra vonatkozó iránymutatását [Be. 630. § (4) bekezdés]. Ennek elvi és gyakorlati indoka, hogy az újabb téves döntés vagy semmisséggel járó eljárási szabálysértés elkerülhető legyen.

A bíróság nem vizsgál a hatályon kívül helyezés törvényességén, indokoltságán és ezen eljárásban az abszolút hibákon kívül más jog- vagy ténykérdést. A Be. Tizenhetedik részében szabályozott felülbírálat tárgya kizárólag az alapügyben másod- avagy harmadfokú eljáró bíróság hatályon kívül helyező döntés alaposságának a felülbírálat.⁶⁷

Határozatának meghozatalát követően a fellebbezést elbírálására jogosult bíróság a személyi szabadságot

érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésről a Be. 630. § (5) bekezdésének előírása folytán határoz.

A törvény felfogása szerint a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés miatt megindult eljárás alapvetően az állam egyes szerveinek működése körében felmerülő hibából adódott, így a jogszabály azt írja elő, hogy a speciális jogorvoslati eljárásban felmerült bűnügyi költséget az állam viseli. A bűnügyi költség viseléséről való rendelkezésre külön nincs szükség, arról az ügydöntő határozatnak kell dönteni, figyelembe véve a Be. 631. §-ában foglaltakat.⁶⁸

A hatályon kívül helyezés a magyar jogrendszerben a rendes jogorvoslatok elvitathatatlan és törvényes része, amely alapvetően azt hivatott szolgálni, hogy a bíróság által meghozott, de hibás döntések helyrehozatala megtörténjen.⁶⁹ Nem lehet ezért kérdéses a Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának azon megállapítása, amely szerint „a hatályon kívül helyezés nem a rossz döntés utolsó, hanem a helyes döntés első pillanata”.⁷⁰

4. Záró gondolatok

Amint láthattuk az eljárás gyorsítását célzó jogalkotói szándék, támogatva a Kúria javaslatát, markánsan megjelent a másodfokú, illetve az ítéletőktábla, mint harmadfokú bíróság hatályon kívül helyező végzése elleni fellebbezést lehetővé tevő törvényi előírásokban. A soron kívüli eljárásra vonatkozó szabályok folytán a kasszációs határozat felülbírálati eljárása feltehetően nem húzódik el. Kérdés azonban, hogy valóban szükséges-e ilyen jogorvoslati jog biztosítása a büntetőeljárás alapos, időszerű lefolytatása érdekében. Miként jeleztem, a hatályon kívül helyezések száma a Debreceni Ítéletőktábla régiójában statisztikai adatokkal is megerősítetten a másodfokú eljárásban csekély. A Be. 2018. július 1-jei hatályba lépése óta az ítéletőktáblára a kézirat 2019. február 19-i lezárásáig mindössze három hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezés felülbírálati ügye érkezett. Az egyik ügyben az ítéletőktábla az össz-büntetésbe foglalás iránti indítványt elutasító végzést hatályon kívül helyező végzés ellen az elítélt által bejelentett, törvény szerint kizárt fellebbezést elutasította.⁷¹

A másik ügyben az ítéletőktábla a joghatályos fellebbezést elbírálva helybenhagyta az elsőfokú ítéletet abszolút eljárási szabálysértés (kötelező védői részvétel hiánya) miatt hatályon kívül helyező másodfokú bírósági végzést.⁷²

A harmadik ügyben a tanácsülés kitűzése már meg-

⁶⁸ Indokolás – 630–631. §§.

⁶⁹ Ficsór Gabriella: *A hatályon kívül helyezés elleni kérelemhez néhány gondolat*. Debreceni Ítéletőktábla. Büntető Kollégium. 2017. http://debreceniiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/a_hatalyon_kivul_helyezes_elleni_kuzdelemhez_nehany_gondolat_suritve.pdf (letöltés: 2018. május 11.).

⁷⁰ Lásd: 25. lábjegyzet.

⁷¹ Debreceni Ítéletőktábla Hkf.IV.660/2018/4.

⁷² Debreceni Ítéletőktábla Hkf.II.722/2018/2.

⁶⁴ Kónya *uo.* Lásd még Márki: *i. m.* 1289–1290.

⁶⁵ Kúria Bhar.III.1.436/2018/8.

⁶⁶ Be. 630. § (3) bekezdés.

⁶⁷ Márki: *i. m.* 1290.

történt, de e sorok írásáig még nem hozott döntést az ítéletábrla. Ebben az ügyben a törvényszék mint másodfokú bíróság a részben felmentő elsőfokú ítéletet a Be. 609. § (2) bekezdés d) pontja alapján az indoklási kötelezettség megsértése miatt helyezte hatályon kívül. A Debreceni Fellebbviteli Főügyészség a védelmi fellebbezést alaptalannak tartva a hatályon kívül helyező végzés helybenhagyására tett indítványt, egyetértve a megsemmisítő döntés azon érveivel, hogy az elsőfokú bíróság a releváns bizonyítékokat ugyan megjelölte, de érdemi értékelésük teljeseen elmaradt.⁷³

Az idézett ügyek adatai alapján látható, hogy joghatályos fellebbezés abszolút vagy súlyos relatív perjogi hiba miatti hatályon kívül helyezést támadott. Az eljárási szabálysértések megsértésének felismerése sem mindig egyszerű, de korántsem lehet olyan bonyolult, mint a megalapozatlanságból eredő hatályon kívül helyező végzés törvényességének elbírálása.

Alláspontom szerint a jogalkotói szándék alapvető társadalmi elvárást tükröz, de a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezési lehetőség megteremtése nélkül is csökkenthető a megsemmisítések száma az eljárási törvény egyéb, részben a bizonyítást könnyítő intézkedéseivel.⁷⁴ A jövő ítélkezése mutatja majd meg

a jogintézmény időtállóságát, és az esetleges módosítási igényeket. Az előzetes felvetést annyiban igazoltnak látom, hogy a hatályon kívül helyező végzés elleni fellebbezési jog, figyelemmel a ténybeli reformáció bővítésére is, várhatóan tovább fogja csökkenteni az egyébként sem jelentős számú kasszációs döntéseket. A másodfokon eljáró törvényszék, ítéletábrla, s a harmadfokon eljáró táblabíróság ugyanis főként megalapozatlanságnál csak akkor „vállalhat” fel ilyen jellegű határozatot, ha ténybeli és jogi alapjai szilárdak és támadhatatlanok. A harmadfokú eljárások viszonylag csekélyebb száma⁷⁵ is azt jelzi, hogy a másodfokú bíróságok lehetőleg elkerülik peres ügyekben az olyan döntések meghozatalát, melyek fellebbezéssel támadhatók. Mindez abba az irányba mutat, hogy a tárgyalat új fellebbezési jog hatékony eszköze lehet a hatályon kívül helyezések visszaszorításának. A jövő joggyakorlata adhatja meg a választ arra, hogy a jogintézmény hosszabb távú fenntartása feltétlen szükséges-e. *De lege ferenda* elképzelhetőnek tartok olyan megoldást is, melyben csak a megalapozatlanságból eredő hatályon kívül helyezés ellen biztosít a törvény fellebbezési jogot. Az eljárási szabálysértések törvényes megállapítása ugyanis nem indokolja feltétlen újabb fellebbviteli fórum eljárását. ■

⁷³ Debreceni Ítéletábrla Hkf.III.37/2019. számú ügye.

⁷⁴ Eljárás a bűnösség beismerése esetén, a büntetőjogi felelősség elbírálása a vádbeli tények részletes bizonyítása nélkül előkészítő ülésen, vagy akár a korlátozott fellebbezés és a korlátozott felülbírálat. E körben jegyzendő meg Tóth Mihály nyomán, hogy a védelem által nem vitatott vádlói tények további bizonyítás nélküli elfogadása nem jelenti feltétlen az anyagi igazság elérhetőségének feladását. Az anyagi igazság elérése ugyan nem törvényi kötelezettség, de a bírói hatalom lényege az igazságszolgáltatás, ezt sosem lehet szem elől téveszteni, főként, hogy az új Be. preambuluma is utal rá. Lásd: Tóth Mihály: *Adalékok a szépirodalom nain humanizmusához és a büntetőjog szikár valóságához*. In: (Szilágyiné dr. Karsai Andrea – Elek Balázs szerk.) *Tanulmányok a Debreceni Ítéletábrla 10 éves évfordulójára*, Debrecen, Debreceni Ítéletábrla, 22–23.

A kézirat lezárva: 2019. február 19.

⁷⁵ A Debreceni Ítéletábrlára 2014-ben 41, 2015-ben 42, 2016. első félévében 24 harmadfokú peres ügy érkezett csupán. Lásd: 28. lábjegyzet.